

Základní pojmy z geografie sídel /osídlení a urbanismus/

Ing. Mgr. Libor Lněnička

Aglomerace - seskupení sídel kolem velkoměstského jádra (monocentrická struktura), popř. kolem více jader (polycentrická struktura), vzniká růstem původního velkoměsta a posléze sídel v jeho bezprostředním zázemí, přičemž se vytváří intenzivní hospodářské a obslužné vztahy a dopravní spojení mezi jádrem a zázemím (př. Ostrava, Londýn).

Ambit - architektonický prvek používaný při stavbě církevních staveb. Je to uzavřená klenutá klášterní, kostelní či kapitulní chodba čtvercového půdorysu okolo rajského dvora, který měl fungovat jako místo odpočinku a přiléhaly k němu ostatní důležité prostory jako kapitulní síň, kostel, refektář, dormitář.

Anekumena - oblasti dosud neobydlené (neosídlené) člověkem. Neexistují zde trvalá sídla.

Architektura – v užším smyslu stavitelské umění vytvářející díla, která svým tvarem, prostorem aj. odpovídají praktickému účelu i ideovým dobovým požadavkům, popř. i jednotlivá stavba jeví architektonický záměr. V nejširším současném pojetí utváření celého životního prostředí uměleckými prostředky v návaznosti na dostupné vědecké poznatky.

Arkýř - architektonický stavební prvek. Je to výstupek, vyčnívající v průčelí budovy nebo z jejího nároží, který je posazený na nosnicích vystupujících ze zdiva (krakorcích) nebo na trámech stropu nad přízemím.

Atriový rodinný dům - atriová (kobercová) forma rodinného domu představuje velmi úspornou formu zastavění; dispozice domu je koncipována kolem atria, které se stává centrálním prostorem – obytným exteriérem s maximální mírou intimity; okna většiny obytných místností jsou obrácena do atria; mimo atrium dům již zpravidla nemá zahradu.

Balkon - předsazená konstrukce, přečnívající přes nosnou zeď. Balkon může být polozapuštěný do nosných zdí, konstrukčně představující kombinaci balkonové konzoly a lodžie.

Balustráda - individuálně tvarované, ozdobné zábradlí, vytvořené pomocí nízkých sloupů, tzv. baluster neboli balustrových kuželek krytých zpravidla překladem.

Bašta - fortifikační prvek středověkých hradeb. Přispívá k aktivní obraně hradebních zdí, bývaly v ní umístěny střílny. Bývá obvykle předsunutá.

Budova - nadzemní stavba prostorově soustředěná a navenek převážně uzavřená obvodovými stěnami a střešní konstrukcí.

Bytový dům - stavba pro bydlení o čtyřech a více bytech přístupných ze společného komunikačního prostoru (schodiště, chodby, pavlače) se společným hlavním vstupem z veřejné komunikace; obytná budova ve které převažuje funkce bydlení.

Citadela - pevnost chránící město. Obvykle se nachází buďto při městě, nebo v něm, často bývala posledním místem odporu, kam se stahovala posádka města, případně i jeho obyvatelé (často ale jen malá část z nich) poté, co městské hradby padly.

Čuček – ozdobný výčnělek na vrcholu nebo na rozích štítu, brány, zídky. Na skutečných renesančních, barokních a klasicistních stavbách měl většinou tvar piniové šišky, koule, kalichu, hrotu, v lidové architektuře dochází k další stylizaci.

Došek - tradiční střešní krytina lidových staveb. Jedná se o snopek zhotovený ze 110 až 140 cm dlouhé rovné slámy, rákosí či orobince. Jeden došek váží 3,5 až 4 kg.

Dvojdům (dvojdomek) - dva rodinné domy se společnou štítovou zdí, obvod každého ze dvou domů je volný po zbývajících třech stranách, optimální podmínky kontaktu se zahradou (zahrada obklopuje dům ze všech třech volných stran).

Ekumena - sídelní prostor, který je trvale osídlen a člověk na něm buduje trvalá sídla.

Exteriér – vnější část budovy tvořená okolím stavby.

Extravilán – nezastavěné území sídla.

Hlavice – architektonické zakončení horní části sloupu, pilíře nebo pilastru.

Hromadná bytová výstavba - obytné domy určené pro bydlení pro větší skupinu osob, s více než třemi byty, s menší možností uplatnění individuálních potřeb a s menší mírou soukromí.

Hřeben - vodorovná průsečnice střešních ploch, od které střešní plochy sestupují.

Individuální bytová výstavba - obytné domy určené pro bydlení rodinného charakteru, obsahující 1-2, výjimečně tři byty a umožňující řešení bydlení podle individuálních potřeb s maximální mírou soukromí.

Infrastruktura dopravní - např. stavby pozemních komunikací, drah, vodních cest, letišť a s nimi souvisejících zařízení.

Infrastruktura technická - vedení a stavby a s nimi provozně související zařízení technického vybavení, např. vodovody, vodojemy, kanalizace, čistírny odpadních vod, stavby a zařízení pro nakládání s odpady, trafostanice, energetické vedení, komunikační vedení veřejné komunikační sítě a elektronické komunikační

Infrastruktura veřejná - pozemky, stavby, zařízení zřizované nebo užívané ve veřejném zájmu. Jedná se o:

1. dopravní infrastruktura, např. stavby pozemních komunikací, drah, vodních cest, letišť a s nimi souvisejících zařízení,
2. technická infrastruktura, kterou jsou vedení a stavby a s nimi provozně související zařízení technického vybavení, např. vodovody, vodojemy, kanalizace, čistírny odpadních vod, stavby a zařízení pro nakládání s odpady, trafostanice, energetické vedení, komunikační vedení veřejné komunikační sítě a elektronické komunikační zařízení veřejné komunikační sítě, produktovou,
3. občanské vybavení, kterými jsou stavby, zařízení a pozemky sloužící např. pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva,
4. veřejné prostranství.

Interiér – vnitřní část budovy zpravidla tvořená chodbou, místnostmi apod.

Intravilán – zastavěné území sídla.

Izolovaný rodinný dům - volně stojící rodinný dům poskytující vysokou míru izolace v optimálních podmínkách přímého kontaktu se zahradou a přírodou (zahrada obklopuje dům ze všech čtyřech stran, 4 obytné fasády).

Kabřinec - ozdobný prvek, jímž vrcholí prkenný štít (tzv. lomenice) roubených domů.

Katastr – soubor údajů o nemovitostech zahrnující jejich soupis a popis a jejich geometrické a polohové určení. Je zdrojem informací, které slouží k ochraně práv k nemovitostem, pro daňové a poplatkové účely, k ochraně životního prostředí, nerostného bohatství, kulturních památek, pro rozvoj území, k oceňování nemovitostí, pro účely vědecké, hospodářské a statistické a pro tvorbu dalších informačních systémů.

Katastrální území - technická jednotka, kterou tvoří místopisně uzavřený a v katastru nemovitostí společně evidovaný soubor nemovitostí. V katastru nemovitostí je katastrální území označeno šestimístným kódem jednotného statistického číselníku. Veškerá mapová i listinná dokumentace katastru nemovitostí je uspořádána v katastrálních operátech, které jsou založeny samostatně pro každé katastrální území.

Klenba – vodorovná samonosná stavební konstrukce., uzavírá shora větší prostor – valená, kopulovitá, křížová, žebrová, hvězdicová, vějířová, síťová ...

Kleština - párové vodorovné prvky ztužující pár krokví ve výšce hambalku; provádí se většinou ze dvou prken připevněných ke krokvim ze stran.

Kolaudace – proces povolování stavby.

Kolaudace stavby - povolení uvedené stavby do provozu; do té doby by stavba neměla být užívána.

Konurbace – souměstí; vzniká srůstáním průmyslových středisek v samostatných obcích městského charakteru v silně industrializovaném území, ALE! je administrativně rozdělena do několika původních obcí; také jimi mohou být tzv. dvouměstí – typ vznikající ze dvou měst na opačném břehu řeky, kt. pak splývají administrativním sloučením v jednu obec

Konzola - stavební prvek, který je zasazen do zdi a slouží k nesení jiných stavebních prvků (např. balkon, římsa).

Koridor - plocha, vymezená pro umístění vedení dopravní a technické infrastruktury nebo opatření nestavební povahy.

Krakorec - kamenný gotický hranolový nosný článek vodorovně vysunutý ze zdiva a nesoucí zpravidla arkýř, prevět či ohoz.

Krokev - šikmý prvek krovu, nesoucí střešní latě, na nichž je upevněna střešní krytina. Krokev tvoří vazby; vazba složená pouze z krokví se nazývá jalová.

Krov - nosná konstrukce střechy. Účelem krovu je nést střešní krytinu, například střešní tašky nebo lepenku, a přenášet zatížení vznikající sněhem, větrem a vlastní tíhou na nosné stěny stavby.

Lesní lánová vesnice - lesní návesní ves – specifický typ. Má poměrně pravidelnou okrouhlou nebo oválnou náves, kolem níž jsou volně seřazeny jednotlivé usedlosti. Převažuje u nich záhumenicová plužina (každá usedlost vlastní pás polí).

Limity využití území - omezují, vylučují, případně podmiňují využití a uspořádání území. Vyplyvají z právních předpisů, správních rozhodnutí a schválené územně plánovací dokumentace.

Liséna - plochý svislý architektonický dekorativní článek členící fasádu. Nemá hlavici ani patku.

Lodžie - místnost otevřenou rozměrnými otvory arkády (často třemi) do zahrady a umožňující opticky propojit zámecký či palácový interiér s exteriérem zahrady. Lodžie přitom může být i v patře budovy a nemusí být se zahradou vůbec propojena komunikačně.

Megalopole - označení pro velmi velká města nebo shluky měst (konurbace, aglomerace), typicky s více než 10 miliony obyvatel.

Městská forma bydlení - výstavba rodinných domů nebo bytových domů, jejichž forma, velikost, výška a vzhled odpovídá městskému prostředí (větší měřítko staveb, větší podlažnost, u rodinných domů např. menší parcely ve srovnání s venkovskými rodinnými domy).

Městská památková rezervace – část města, která je historicky významná a má neopakovatelný charakter kulturního dědictví, který je neodmyslitelně určován právě urbanistickým souborem nemovitých kulturních památek.

Městská památková zóna - část města, která je historicky významná. K zajištění památkové ochrany zóny a jejího historického prostředí, které s architektonickými soubory, jednotlivými nemovitými kulturními památkami, strukturou pozemků, pozemními komunikacemi, vodními plochami, vodními toky, trvalými porosty a realizovanými kompozičními záměry vykazují významné kulturní hodnoty, mohou orgány státní památkové péče při svém rozhodování stanovit podmínky, které omezují stavební a jiné úpravy v zóně.

Nadzemní podlaží - každé podlaží, které má úroveň podlahy nebo její převažující části výše nebo rovno 800 mm pod nejvyšší úrovní přilehlého terénu v pásmu širokém 5 m po obvodu domu.

Nároží - sklonitá průsečnice, od níž střešní plochy sestupují.

Návesní vesnice – hlavním půdorysným znakem je náves, která může mít různý tvar – oválný, kruhový, klínový, čtyřúhlý nebo nepravidelný. Náves je obklopena usedlostmi, které jsou obráceny od návsi většinou štítovou stranou.

Nízkopodlažní zástavba - zástavba do 4 nadzemních podlažích. nízkopodlažním.

Obytná čtvrť - zpravidla 15 000 – 30 000 obyvatel.

Obytná skupina - zpravidla 300 – 3 000 obyvatel, nejnižší, v podstatě soběstačný, funkční celek v rámci obytné zóny.

Obytná zóna - území města (nebo aglomerace) funkčně vymezená s ohledem na převládající podíl funkce bydlení.

Obytné území - území s převládajícím podílem funkce bydlení (individuálního i hromadného), s vyloučením jiného funkčního využití, s výjimkou nezbytných ploch dopravní a technické infrastruktury, veřejných prostranství, zeleně, ploch rekreace, případně s určitým podílem ploch občanského vybavení (maloobchod, mateřská

Obytný okrsek - zpravidla 3 000 – 15 000 obyvatel, obytný celek nižší kategorie, plně soběstačný

Okap - nejnižší vodorovný okraj střešní plochy; též žlab odvádějící z tohoto okraje vodu.

Okrouhlice – typ raně středověkého venkovského osídlení, soustředěného okolo okrouhlé návsi (rybníku).

Palisáda - dřevěný plot různé výšky, používaný v minulosti jako obranný prostředek.

Parkán - fortifikační prvek hradebního opevnění. Jedná se o prostor za samotnými hradbami, který je z přední strany chráněn další, zpravidla menší zdí či náspem.

Patka – spodní část sloupu, pilíře nebo pilastru. Má kotvící funkci.

Pilastr - architektonický prvek klasické řádové architektury v podobě sloupu nebo pilíře. Má ale pouze dekorativní účel. Skládá se z hlavice, patky a těla.

Pilíř - nosným prvkem čtvercového či obdélného průřezu. Pokud má kruhový průřez, hlavici a patku (dórský sloup pouze hlavici) nazýváme jej sloup.

Plocha - část území, tvořená pozemkem, nebo souborem pozemků, která je vymezena v politice územního rozvoje, zásadách územního rozvoje, nebo územním plánem, popřípadě v územně plánovacích podkladech s ohledem na stávající nebo požadovaný způsob jejího využití a její význam.

Plochy bydlení - plochy bydlení zahrnují zpravidla pozemky bytových domů, pozemky rodinných domů, pozemky související dopravní a technické infrastruktury a pozemky veřejných prostranství. Do ploch bydlení lze zahrnout pozemky souvisejícího občanského vybavení s výjimkou pozemků pro budovy obchodního prodeje o výměře větší než 1000 m². Součástí plochy bydlení mohou být pozemky dalších staveb a zařízení, které nesnižují kvalitu prostředí a pohodu bydlení ve vymezené ploše, jsou slučitelné s bydlením a slouží zejména obyvatelům v takto vymezené ploše.

Plužina – zemědělsky obdělávaná plocha (součást venkov. sídel).

Počet nadzemních podlaží - počet nadzemních podlaží objekt, vč. možné či vyloučené využitelnosti podkroví.

Podkroví – část domu těsně pod střechou, často využitá pro různé účely (obytné – půdní vestavba, skladovací apod.).

Podloubí – prostor v přízemí domu v jeho přední části do ulice či náměstí oddělený od okolí sloupy nebo pilíři.

Podzemní podlaží - každé podlaží, které má úroveň podlahy nebo její převažující části níže než 800 mm pod nejvyšší úrovní přilehlého upraveného terénu v pásmu širokém 5 m po obvodu domu.

Polovalba - sklonitá střešní plocha nad štítem.

Prevět (výsernice) - typ primitivního středověkého záchodu. Objevuje se na hradech, zámcích i jiných stavbách.

Proluka - nezastavěný prostor ve stávající souvislé zástavbě včetně nezastavěného nároží, který je určen k zastavění.

Raabizační vesnice – vznikaly v druhé pol. 18.st. parcelací polí rušených panských dvorců. Vyznačují se nápadnou pravidelností v uspořádání usedlostí i dělení plužiny. Nejčastěji mají půdorys silniční, méně často návesní nebo řadový.

Regulační plán - v řešené ploše stanoví podrobné podmínky pro využití pozemků, pro umístění a prostorové uspořádání staveb, pro ochranu hodnot a charakteru území a pro vytváření příznivého životního prostředí. Regulační plán vždy stanoví podmínky pro vymezení a využití pozemků, pro umístění a prostorové

Rodinný dům - stavba pro bydlení, která svým stavebním uspořádáním odpovídá požadavkům na rodinné bydlení a v níž je více než polovina podlahové plochy místností a prostorů určena k bydlení; rodinný dům může mít nejvýše tři samostatné byty, dvě nadzemní a jedno podzemní podlaží a podkroví; rodinný dům je domem

Řadový rodinný dům - tzv. skupinová forma rodinných domů, jednotlivé domy mají společně dvě štítové stěny, každý dům má svůj vstup z pozemku a svůj vlastní přístup na zahradu.

Římsa - architektonický prvek. Jedná se o horizontálně vysutou část budovy mající funkci krycí ale i ozdobnou.

Sala terrena - místnost v přízemí paláce či zámku otevřená do zahrady nebo samostatná otevřená budova v zahradě.

Sídelní prostor - ekumena + anekumena + subekumena. Nepatří se moře a oceány. Člověk dosud nevyužil jako sídelního prostoru celou rozlohu souše.

Sídlo – územně oddělené seskupení budov, které slouží k trvalému pobytu lidí. Základní jednotka sídelního systému. Kromě obytné funkce jsou i další.

- Městské – historicky mladší, ale mnohem dynamičtější složkou struktury osídlení. Jsou uzly koncentrace obyvatelstva a nezemědělských aktivit na poměrně malé ploše. Liší se funkcí i ekonomickou základnou.
- Venkovské – starší vývojová forma sídel. Sídla jejichž obyvatelé vykonávají různé zemědělské činnosti (rolnictví, pastevectví, rybolov, lesní hospodářství). Tvořena venkovskými sídelními jednotkami, pro něž je typické propojení obytné části a částí hospodářských. Dnes mají venkovská sídla také fci obytnou, obslužnou nebo průmyslovou.

Sloupek - svislý trám, jenž v plné vazbě podpírá hambalek.

Stavba - veškerá stavební díla, která vznikají stavební nebo montážní technologií, bez zřetele na jejich stavebně technické provedení, použité stavební výrobky, materiály a konstrukce, na účel využití a dobu trvání.

Stavba pozemní - stavba, mající podstatnou část svého objemu nad úrovní přilehlého terénu, která není ani dopravní cestou ani vodohospodářským dílem. Za pozemní stavby se tedy z tohoto hlediska považují budovy.

Stavba pro obchod - stavba, která obsahuje celkovou prodejní plochu větší než 2000 m².

Stavba pro výrobu a skladování - stavba určená pro průmyslovou, řemeslnou a jinou výrobu, popřípadě služby mající charakter výroby, a dále pro skladování výrobků, hmot a materiálů, kromě staveb pro skladování, patřících do zemědělských staveb.

Stavba ubytovacího zařízení - stavba nebo její část, kde je veřejnosti poskytováno přechodné ubytování a služby s tím spojené. Ubytovací zařízení se zařazují podle druhů do kategorií a podle požadavku na plochy a vybavení do tříd, které se označují hvězdičkami.

Stavba zemědělská - stavba pro chov hospodářských zvířat, skladování produktů živočišné výroby, přípravu a skladování krmiv a steliva, pěstování rostlin, skladování a posklizňovou úpravu produktů rostlinné výroby, skladování a přípravu prostředků výživy, přípravků na ochranu rostlin a rostlinných produktů a pro zemědělské služby.

Stavební čára - hranice, rozhraní mezi stavbou a nezastavěnou částí pozemku. Poloha hrany budovy ve výši rostlého nebo upraveného terénu. Podle návaznosti budov rozeznáváme s.č. uzavřenou (rozhraní souvisle a úplně v celé své délce zastavěné) a s.č. otevřenou (rozhraní stavebně přerušované na hranicích sousedních parcel stavebními mezerami). Podle závaznosti hovoříme o s.č. závazné (rozhraní musí zástavba dodržet v celém svém průběhu, tj. nesmí překročit, ale ani ustupovat - s výjimkou arkýřů, rizalitů apod.) a s.č. nepřekročitelné (rozhraní nemusí být dokročeno, nelze je ovšem překročit směrem ven - opět s výjimkou arkýřů, rizalitů stanovené hloubky atd.). U bloku můžeme rozlišit stavební čáru vnější a vnitřní (vzdálenost mezi nimi je pak „hloubkou zástavby“).

Stavební čára (regulační čára) - je stanovena v územním plánu a nesmí být překročena. Stavební čára se neshoduje s hranicí pozemku.

Stavební řízení - správní řízení, jehož výsledkem je stavební povolení nebo zamítnutí žádosti o stavební povolení. Řídí se ustanoveními zákona o správním řízení a odchylkami

stanovenými stavebním zákonem. Stavební řízení vede stavební úřad. Účastníky stavebního řízení jsou stavebník, osoby, které mají vlastnická nebo jiná práva k pozemkům a stavbám na nich, včetně osob, které mají vlastnická nebo jiná práva k sousedním pozemkům a stavbám na nich, a tato práva mohou být stavebním povolením přímo dotčena, a další osoby, kterým zvláštní zákon toto postavení přiznává.

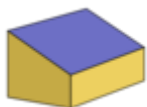
Stavební uzávěra - výsledkem rozhodnutí v územním řízení, při kterém se vymezuje území, ve kterém se trvale nebo dočasně zakazuje, nebo omezuje stavební činnost, hlavně pokud by mohla ztížit nebo znemožnit budoucí využití území, nebo jeho organizaci podle připravované územně plánovací dokumentace.

Strategický plán (program rozvoje) - výchozí plánovací dokument, neoddelující složky sociálního, ekonomického a územního rozvoje. Vyjadřuje na základě předchozích analýz rozvojovou politiku a cíle rozvoje.

Středněpodlažní zástavba - zástavba do 5 - 8 nadzemních podlažích.

Střecha - stavební konstrukce, která ukončuje stavbu shora a chrání ji proti povětrnostním vlivům. Též odvádí vodu a brání jí v nahromadění. Skládá se z nosné konstrukce (např. krov) a střešní krytiny. Střechy se v zásadě rozdělují na ploché a sklonité (šikmé a strmé), nebo na zateplené a nezateplené.

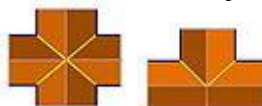
Nejběžnější typy sklonitých střech:

- **Pultová střecha** má jen jednu střešní rovinu s hřebenem a okapem a tři štíty (dva boční a hřebenový). Používá se především na stavby na hranici pozemku, na přístavky, na části činžovních domů přiléhající podélně k sousedním domům a v ekologické architektuře na tzv. aktivní solární domy.

- **Sedlová střecha** - historicky nejběžnější typ střechy používaný v Česku; je velmi rozšířena v řadové zástavbě rodinných i bytových domů. Má dvě střešní roviny s přímočarým hřebenem, dvěma okapy a dvěma štíty. Variantami jsou střecha křížová a polokřížová (vznikají pronikem dvou sedlových střech se stejnou výškou hřebene),

používané na stavbách složitějšího půdorysu.

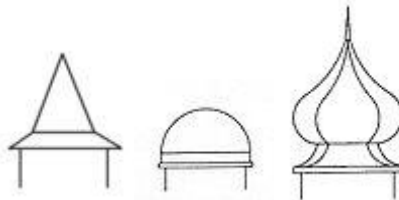

- **Mansardová střecha** - variantou střechy sedlové; každá její polovina mezi hřebenem a okapem se skládá ze dvou střešních rovin odlišného sklonu. Vnitřní prostor pod touto

střechou se nazývá mansarda (obytné podkroví); jméno jí dal francouzský architekt Jules Mansard. V současné době je rozšířena tzv. falešná mansardová střecha: jedná se o střechu sedlovou, kterou doplňuje mansardový obklad na svislé stěně horního podlaží.

- **Stanová střecha** (někdy též jehlanová) má zpravidla čtyři střešní roviny, které se sbíhají do středového vrcholu. Používá se na samostatně stojících budovách přibližně čtvercového půdorysu. Na věžích se používá střecha se strmým sklonem nazývaná jehlová; na věžích kruhového půdorysu je to střecha kuželová; variantou je střecha půlkuželová. Na některých věžích a na hvězdárnách se používá střecha cibulová. Báň je zakřivená, osově souměrná střecha používaná především na věžích kostelů. Používá složitou zakřivenou konstrukci.

- **Pilová střecha** - vzniká opakováním střech pultových nebo asymetrických sedlových; používala se historicky na rozlehlých továrních halách, dílnách apod.; svislé části střechy zároveň často sloužily jako světlíky. V současnosti se dává přednost střechám z předpjatých či lepených konstrukcí.

Střešní okno - okno vsazené do sklonité střešní roviny bez krytého výstupku.

Subekumena - území obývané přechodně. Nezáleží na tom, jak dlouho je nebo není obývané. Př. vědecké stanice.

Šindel - dřevěná destička břitovitého tvaru, širokou 8 až 15 a dlouhou 50 až 60 cm. Tloušťka je asi 1,5 až 2,5 cm. Jedna strana je opatřena drážkou a na druhé straně je břit. (škola, služby apod.) sloužících však výhradně pro uspokojení potřeb daného obytného území a tudíž bez vlivu na objem generované dopravy.

Štít (šedě) - sklonitý okraj střechy mezi hřebenem a okapem; též část svislé stěny pod tímto okrajem.

Technická zařízení budov - společné označení pro technické vybavení budov. Hygienická zařízení, potrubí, armatury apod. pro vodovod, kanalizaci, plyn, elektroinstalace pro silnoproud i slaboproud, atd.

Terasa - plochá část stavby, nejčastěji střechy budovy opatřená zábradlím a upravená pro pobyt osob.

Terasový rodinný dům - terasové rodinné domy jsou formou řadových domů, položených kolmo k vrstevnicím po přímce největšího spádu svahu; jednotlivé domy se zpravidla navzájem přesahují a střecha níže položeného domu zpravidla slouží jako terasa (zahrada) domu nad ním.

Úbočí (úžlabí) - sklonitá průsečnice, ke které střešní plochy sestupují.

Ulicovka (vesnice silniční) - usedlosti jsou uspořádány těsně vedle sebe, podél místní komunikace (ulice, silnice). Silniční půdorys může být jednoduchý nebo složitý.

Urbanismus - soubor pracovních metod a postupů sloužících k záměrnému formování lidského osídlení, uplatňující se při řešení sídlištních celků, krajiny a celých širších územních jednotek, s důrazem na tvorbu životního prostředí.

Urbanistická koncepce - plošné a prostorové uspořádání území.

Urbanizace – proces, při kterém dochází k růstu počtu a velikosti městských sídel v souvislosti s rozvojem jejich výrobních a obslužných funkcí, vyvolaný nástupem industrializace. Zvyšování podílu obyvatelstva ve městech (stupeň urbanizace). uspořádání staveb veřejné infrastruktury a vymezení veřejně prospěšné stavby nebo veřejně prospěšná opatření.

Územně plánovací podklady (ÚPP) - informačním systémem veřejné správy na úseku územního plánování. Obsahují informace (data) o stavu území, limitech využití území a ostatních faktorech, ovlivňujících využitelnost území.

Územně technické podklady (ÚTP) - účelově zaměřené a soustavně doplňované soubory údajů charakterizujících stav a podmínky území. Obsahují podstatné informace o stavu, možnostech a limitech využití území a jiných závazných omezeních, vyplývajících z právních předpisů, schválené územně plánovací dokumentace a platných správních rozhodnutí. ÚTP se zpracovávají způsobem, umožňujícím zejména využití pro zpracování územně plánovací dokumentace, územně plánovacích podkladů, územní rozhodování a pro další potřeby veřejné správy, např. v digitální podobě. Průběžně se aktualizují.

Územní generel - řeší podrobně otázky územního rozvoje jednotlivých složek osídlení a krajiny. Územní generel se zpracovává, je-li účelné ověřit samostatně řešení některé složky osídlení a krajiny, mající podstatný vliv na využití území.

Územní plán - stanoví základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání („urbanistická koncepce“), uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury; vymezení zastavěného území, plochy a koridory, zejména zastavitelné plochy a plochy vymezené ke změně stávající zástavby, k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území („plocha přestavby“), pro veřejně prospěšné stavby, pro veřejně prospěšná opatření a pro územní rezervy a stanoví podmínky pro využití těchto ploch a koridorů.

Územní plánování - činnost, která soustavně komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace, věcně i časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území; vytváří předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních

a kulturních hodnot v území, zejména se zřetelem na péči o životní prostředí a ochranu jeho hlavních složek – půdy, vody a ovzduší.

Územní rozhodnutí - v územním rozhodnutí stavební úřad vymezuje území na navrhovaný účel a určí podmínky, kterými se zabezpečují zájmy společnosti v území, hlavně soulad s cíli a záměry územního plánování, věcná a časová koordinace jednotlivých staveb a jiných opatření v území a především péče o životní prostředí. Současně rozhodne o námítkách účastníků řízení. V rozhodnutí o umístění stavby si stavební úřad může vyhradit předložení další dokumentace, respektive určit podmínky, které se mají zahrnout do stavebního povolení, které je výsledkem stavebního řízení.

Územní řízení - specifickým druhem rozhodování správních orgánů, jehož výsledkem je autoritativní rozhodnutí, s konkrétním opatřením, jež se má v daném území uskutečnit, resp. o konkrétním využití pozemku k navrhovanému účelu.

Valba - sklonitá střešní plocha na kratší straně střechy, zabírá místo štítu.

Vaznice - vodorovný trám, probíhající krovem podélně a podpírající krokve.

Vazný trám (dříve též vazník) - příčný vodorovný prvek krovu. Jedná se o hlavní nosník krovu, na kterém spočívají všechny ostatní prvky.

Venkovská forma bydlení - výstavba rodinných domů nebo bytových domů, jejichž forma, velikost, výška a vzhled odpovídá venkovskému prostředí (menší měřítko staveb, nižší podlažnost, u rodinných domů např. větší parcely ve srovnání s městskými rodinnými domy, doplňkové hospodářské objekty často v přímé vazbě na zemědělské plochy apod.).

Vesnická památková rezervace - památkovou rezervací rozumíme území sídelního útvaru, jehož (co do výrazu a možností provedení) neopakovatelný charakter je neodmyslitelně určován právě urbanistickým souborem nemovitých kulturních památek. Prostředí a stavební fond rezervace vyžadují nejvyšší a nejnáročnější stupeň památkové ochrany v plném prostorovém rozsahu vymezeného území.

Vesnická památková zóna - památkovou zónou rozumíme území sídelního útvaru nebo jeho části, jehož neopakovatelný charakter je neodmyslitelně určován urbanistickým souborem tradičních staveb se stanoveným podílem nemovitých kulturních památek. Prostředí a stavební fond zóny vyžadují vysoký a náročný stupeň památkové ochrany v předem určeném prostorovém rozsahu vymezeného území.

Věšák - svislý prvek, který v krovech větších rozpětí pomáhá odlehčit vazný trám, který nelze opřít o středovou stěnu budovy. Věšákem je vazný trám „zavěšen“ na hambalku.

Vikyř - krytý střešní výstupek se svislým oknem nebo toto okno samo.

Vila dům - samostatná obytná stavba o více než třech bytových jednotkách, nepřevyšující 4 nadzemní podlaží, na vymezeném pozemku.

Vybavení občanské - stavby, zařízení a pozemky sloužící např. pro vzdělávání a výchovu, sociální služby a péči o rodiny, zdravotní služby, kulturu, veřejnou správu, ochranu obyvatelstva.

Vysokopodlažní zástavba - zástavba více jak 8 nadzemních podlažích. zařízení veřejné komunikační sítě, produktovou.

Zastavěná plocha pozemku - součet zastavěných ploch jednotlivých budov na pozemku.

Zastavěné území obce - současně zastavěné území obce tvoří jedno nebo více oddělených zastavěných území ve správním území obce. Při určování současně zastavěného území obce se vychází z údajů katastru nemovitostí. Hranici jednoho současně zastavěného území tvoří uzavřená obalová čára, zahrnující soubor:

- stavebních parcel (zastavěných ploch a nádvoří) a pozemkových parcel, které s nimi sousedí a slouží účelu, pro který byly stavby zřízeny (povoleny a kolaudovány),
- parcel zemědělských pozemků a vodních ploch, obklopených parcelami uvedenými pod písmenem a); parcely jiných zemědělských pozemků stejně jako lesních pozemků se do zastavěného území obce nezahrnují,
- parcel ostatních ploch; z nich dráhy, dálnice, silnice a ostatní komunikace pouze v případě, že jsou obklopeny parcelami uvedenými pod písmeny a) a b).

Zavětrování - slouží ke ztužení (zpevnění) krovu zejména v podélném směru. Provádí v plných vazbách krátkými trámkami (pásky) šikmo rozepřenými mezi sloupky a vaznice.

Žudro (žebračka) - klenutý přístavek používaný u vchodů do domů v lidovém stavitelství Moravského Slovácka a části Slovenska.

Obrázky:

